

Տարեկան գինը 10 բուրջի է կես տարվանը
և 7 ամսվանը 6 բուրջի է
Առանձին համարները ԱՄՆ \$ 5 40¢
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը
Մեր հասցեն՝ Тифлис, редакция «Мшак»
Соприкокая ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

Խմբագրությունը բաց է առաւօտեան 10—2
(բացի կիրակի և տոն օրերից)
Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լիզով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խաւրքանկիր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տէլեֆոն № 67.

ՄՇԱԿԻ խմբագրութիւնը խորին վշտով յայտնում է խմբագրութեան անդամ, լրագրի հրատարակիչ՝

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոսի 22-ին, երեկոյան ժամը 5-ին, երկարատե հիւանդութիւնից յետոյ: Հոգեմահիւստը վաղը, կիրակի, օգոստոսի 25-ին, և երկուշաբթի, օգոստոսի 26-ին, երեկ. ժամը 7-ին հանգուցեալ ընկերայնում (Օլջինսկայա 26):
Յուրաքանչեւը երեքշաբթի, օգոստոսի 27-ին, առա. ժ. 10-ին հանգուցեալ ընկերայնից դէպի Մոսկու եկեղեցին, իսկ թաղումը նոյն օրը, Խոջիվանքի դերեղմանատանը, ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇՐՈՒՆՆԻՆԻ դամբարանի կողքին 68. 3—1

Գրիգոր և Տիգրան Սարգսեաններ, Հեղինակ Չարքան, Բախտ Սեմեոնովա, Սարգիս Գեորգ և Նատալյա Գրիգորեան ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՆԵՐԸ խորին վշտով յայտնում են իրանց ազգականներին և ծանօթներին առաջինները իրանց անփոխարինելի կորուստը, երկուշաբթի իրանց թանգալին տալիս, իսկ վերջինները իրանց սիրելի հորերը:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՑԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոսի 22-ին, երեկոյան ժամը 5-ին, երկարատե հիւանդութիւնից յետոյ: Հոգեմահիւստը կիրակի և երկուշաբթի, օգոստոսի 25-ին և 26-ին, երեկոյան ժամը 7-ին Յուրաքանչեւը երեքշաբթի, օգոստոսի 27-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին հանգուցեալ ընկերայնից (Օլջինսկայա, 26) դէպի Մոսկու եկեղեցին, իսկ թաղումը Խոջիվանքի դերեղմանատանը 685. 3—1

„Մ Շ Ա Կ“ ԼՐԱԳՐԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԸ անկողն վշտով ծանուցանում են իրանց ընկերակից

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոսի 22-ին: Ամբիծքը կիրակի և երկուշաբթի, երեկոյան ժամը 7-ին: Թաղումը երեքշաբթի, օգոստոսի 27-ին: 686. 3—1

ԴՊՐՈՑ-ՊԱՆՍԻՈՆ ԵՒ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵՉ

ՏԻԿ. ԵՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

БЕБУТОВСКАЯ УЛ. № 5.
(18-երորդ տարի)
Ընդունելութիւնը օգոստոսի 25-ից, պարագմունքը սեպտեմբերի 2-ից. Գիշերօթիկներ ստանձանալիս թուի 660 5—2

ԹԱՆԴՈՅԵԱՆ

ա. Շուշանիկեան և Նորաբաց Ենիգոմեան օրիորդաց դպրոցների հոգաբարձուքները յայտնում է, որ Նորիկ աշակերտներին

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

վկայում է օգոստոսի 22-ից մինչև սեպտեմբերի 1-ը Ազատ տեղեր կան բոլոր բաժանմաններում: Խնդրագրերը ծննդեան ու ծաղիկ վկայագրերը հետ ներկայացնել թանգույնս դպրոց ամենայն օր՝ ժամը 12—2-ը 673. 2—2

ՊՐՕԳՐԱՄԱՉԻՈՆ Կ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ

ՊՐՕԳՐԱՄԱՉԻՈՆԻ ՎԵՐՎՈՐՈՒՄ ԵՒ ՎԵՐՄԵՆՈՒՄԻՆԵՐԸ

ՔԱՐՏԱՆԵՐ ԵՒ ՎԵՐՎՈՐՈՒՄ ԵՒ ՎԵՐՄԵՆՈՒՄԻՆԵՐԸ
ՔԱՐՏԱՆԵՐ ԵՒ ՎԵՐՎՈՐՈՒՄ ԵՒ ՎԵՐՄԵՆՈՒՄԻՆԵՐԸ

Ընդունելութիւնը պարտաւարձ, ստորին և բարձր պատրաստականները, 1-ին և 2-րդ դասարանները օգոստոսի 31-ից, առաւօտեան ժամը 9-ից: Սեպտեմբերի 1-ին, Սեպ. ՅՈՒՆ 20. (18, 21, 24, 27, 29, 31, 1) 634. 8—4

Մեքայէկան վոյոցը, Մուշայիզ այգու մուտքի մօտ, սեփ. ամառային շինութիւն:

ԱՅՄՈՐ, շաքարի, օգոստոսի 24-ին տեղի կունենայ տրապիզիտո նշանատը ՄԵՐ ՇԱՐՔԱՆՆԵՐԸ երկուսի նման ներկայացնողները որովում են մայրաքաղաքներում միմիայն շաքարի օրհրդ և աջի են ընկում ընտրանի ծրագրով: Օրի արժանի «4 ստաման» կը մնան շատ քիչ ժամանակ, իսկ այսօր նրանք նոր ձևեր կը կառարեն: Հանգէս կը դառնայ ձիւղ ձիւղ օր. ԳԻՉԻՆԻ: Հանգէս կը դառնայ յոբարտ ընտանիքը, ծաղրածու Ռոբերտը իր ամենախելօք իշուկի և մաթեմատիկոս շան հետ: Հանգէս կը դառնայ արտաքին Գիլի Կազո ընտանիքը: Նոյնպէս ուրիշ տրամաբանութիւն ստեղծողներ Վիւչէկո կը դառնան: Երկուսին գլխի վայր կանգնէ ցրկի միջոց: ԱՉԻ—Վազը, կիրակի, օգոստոսի 25-ին տեղի կունենայ երկու տնական ներկայացում՝ ցրկիով և երեկոյան: 683. 1—1

ԳԱՅԻՍԱՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ

ԴՊՐՈՑՈՒՄ
ՎԵՐՄԱՐՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ և ՆՈՐ ԸՆԴՈՒՆՎՈՂՆԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ սկսվելու են օգոստոսի 26-ին.
Հայն չափով ազատ տեղեր կան առաջին պատրաստականում և երրորդ հիմնական դասարանում (բ.ս. Մ.Մ.Մ.). մնացած դասարաններում՝ սահմանափակ թւով:
Մտղիների հետ պէտք է ներկայացնել ծննդեան և ծաղիկ վկայագրերը մինչև օգոստոսի 26-ը:
Հոգաբարձութիւն Գայիսեան օր. դպրոցի
առ. (15, 17, 24, 25) 632. 4—3

Ս. ԲԵԹՂԵԶԻՄԻ
Միջանկա ծնական դպրոցում բացվում է մի սյն
Առաջին բաժանմունք
Աշակերտ - աշակերտութիւնի ընդունելութիւնը ամսին 22-ից, ժամը 9—12-ը: Խնդիր հետ միասին պէտք է ներկայացնել ծննդեան և ծաղիկ վկայագրերը: ՀՈՒՄԱՐՆԵՐԻ ՄԻՋՊԱՐԿԱՐԱՄԱՍՏԱԿԱՆ ԿՕՆՖԵՐԵՆՑԻԱ (Սեփական հետադիւր)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՍԺԱՆՈՒՄԸ
II
Եւրօպական պետութիւնների իրանց համար սահմանած ազդեցութեան շնորհիւ ներքին օրոշումը անմիջապէս ոչ մի դրական բարձր չէ խոստանում թիւրքահայ դատի օգտին, բայց կողմնակի կերպով, անդրադարձաբար մտնելու է մի որոշ փոփոխութիւն իրերի վերջին մէջ, որը կարող է լինել կրթման նպատակը և հայութեան համար:
Սեփական շահերի անմիջական հաշիւներով և քաղաքական նպատակներ իրազործելու հեռանկարներով դեկլարացիոն եւրօպական գրայումասիան պաշտպանելու է Փոքր Ասիայի այս և այն ազդեցութեան ներկայացուցչներին այն չափով, որքանով նրանք պիտանի կարող են լինել այն յատուկ ծրագրերի իրագործութեան համար, որ մշակել է այդ դիպլոմատիան իր առաջնադասութեան համար Մերձավոր Արեւելքում:
Անկասած՝ եւրօպական կապիտալը, մուտք գործելով մի որեւէ երկիր, պահանջներ է դնելու, որ այդ երկրի մէջ լինի բարեկարգ կենսի և խաղաղ աշխատանքի ապահովութիւն և այդ կողմից նա լինելու է նպատակը՝ երկրի բոլոր կուլտուրական տարրերը կրթական համար. բայց կապիտալի թեւաբարութիւնները միայն բաւական չեն լուծելու այն մի շարք կիճատ խնդիրները, որոնց կենտրոնում գրված է հայկական հարցը:
Հայութեան այն մասը, որը պարսկում է կրկնակի շրջանում, շուրջիւ ծովի մօտիկութեան շիւններ կարող է ունենալ եւրօպական բոլոր ազգերի ներկայացուցչներին հետ, բայց եւրօպական գրայումասիան, որը ձգտում է նախասահմանել տնտեսական շարքեր-թիւրքիւնների գլխուսոր հոսանքները, ներկայումս ծրագրում է գերազանցութեան արտօնութիւն Գիւրմանիայի և մասամբ Իտալիայի համար: Կրկնակի հարկաւոր է Գիւրմանիային, իբրև խոշոր առևտրական դուռն մուտք գործելու Փոքր Ասիա և առաջ ընթանալու դէպի Բազալի երկայնուղին և Միջագետքը, իսկ Իտալիային նա հարկաւոր է թէ իբրև մի վայր, որտեղ նա մտադրել է զարգացնել իր առևտուրը, և թէ իբրև մի շրջան, որը պէտք է նա ունենայ իր տրամադրութեան սակ թիւրքիւնի բաժանման մէջ մասն ունեցնող բացի Տրիպոլիսից, որը նա արդէն ստացել է:
Եւրօպացիներին, անշուշտ, հարկաւոր են տեղական կուլտուրական տարրեր և իբրև այդպիսիներից մէկը ներկայումս է հայը: Եւ եւրօպացիներ կը դնանուր մի որոշ սահմանայն այդ տարրի գոյութիւնը և ընդունակութիւնները գիւրմանիայի երկրի անմիջիթարական իրականութիւնում մէջ, բայց այդ վերաբերումները հետու է այն հանդիսաւոր խոստումներից, որ տուել է եւրօպայն Բերլինի դաշնագրով և կրկնել է ամեն մի կրկնութեան րօ-

Տրիպոլիս.— Գաղտնային հերքվում է սլովենական դաշնակցութեան ջոջերի ժամանակ իտալական հիւպատոսարանի առջև անկարգութիւններ անելու լուրը:

Օրնստ.— Որպէս զի խօսքան չը տարածվի չեռնօրեան միւս նաւահանգիստներում ևս, ի թիւս որոջ նաև Օրնստայում, յատուկ բժշկասանիտարական հանդուրժիւն է նշանակվում Դնէպրից եկող բոլոր նաւերի վրա:

Օրնարագ.— Քաղաքից 7 վերստ հեռու տեղի ունեցաւ տարիներեան երկաթուղու մարդատար գնացքի խրդուհիւս: Վագրները ընկան դատիվայրից և փշովցին: Կնասվել են 7 հոգի: Գնացքների երթեկութիւնը ընդհատվել էր:

Ռիգա.— Նաւանագետի գործադուլարար բանտները ժողով գումարեցին կապալաւուների առաջարկութիւնները քննելու նպատակով: համաձայնութիւն չը կայացաւ:

Կարիբ.— Մամուլը խօսում է Հաբեշտանի անգլո-եգիպտական զորքերով մօտիկ ապստամբութեան հրահրականութեան մասին:

Ուրգա.— Ներքին գործերի մինիստր Դալաման ինքնաբերաբար անգլիական սինդիկատին թիպարից Մոնթեպալի ներուծել ամփոս 5 տարի շարունակ տարեկան միլիոն բուրջի վճարելու պայմանով: Մոնթեպալի օրէնքների համաձայն, ամփոսի գործածութիւնը, որ դէմ է կրօնի, պատժվում է մահապատժով:

Պէկին.— Վերին պալատի նախագահ է ընտրվել, հրաժարելով Չժանսիի փոխարէն, Կանցլետեսանը, Յիլբուրդի կուսակցից Յիլբուրդը: Չժանսիին նշանակված է Եգիպտոսի գաւառի դուրս:

Պարսկաստան.— Վաղդիստակից եկան սկսանաւերը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ ԹԻՇԱՍԱԿԻՆ

Այլևս չը կայ Յովհաննէս ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ:
Գրիգոր Արծրունու օրով կարված լրմբազրական ընտանիքից պակասեց նրա հաւատարմութիւն և անձուէր անգամը, որը որդորված էր «Մշակի» հիմնադրի քարոզած գաղափարներով և նախանշանները էր իր շքեղագատում «Մշակի» ստանձան առաջնութեանը:

Յովհաննէսը մտաւ «Մշակի» խմբագրատան իր երկտասարդութեան ամենավաւուր շրջանում և նուիրեց նրան իր բոլոր ոյծերը և հետագա նրանից, երբ իր գոյութիւնը վերջացաւ:

Եւ ծանօթացալ Յովհաննէս ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻԻ հետ իմ առաջին այցելութեան միջոցին, որ արեւ «Մշակի» խմբագրութեան 1879 թէին իմ ակադեմիական ուսումը աւարտելուց յետոյ Մոսկույում:

«Մշակի» խմբագրատանը այն ժամանակ Արծրունեան գալիւրէայում էր: Արծրունին սիրելի հետ ապրում էր սեփական կայանածքում:

Խմբագրութեան մէջ մտական գործողներն էին Յ. ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ, Յ. ՏԵՐ-ԳՐԵԳՐԵԱՆ և Վ. ՄԱՍԿԱՆ:

Ամենից կուտար ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ էր մի թամ, վայելատեղի, առաջ պատանի, բարե դէմքով, պարզ հայեացքով, սիրովը վարժանքով, անսխալած բարեացակամութեամբ, մեզ և սիրովը մտերմները շքեղանում, իսկ սերը աշխարհում անդաւանս, անասան, երբնն ցաղկաւ ջատագով «Մշակի» և Գրիգոր Արծրունու գործունեութեան ու գործակալիցները:

«Մշակի» հիմնադրելը մեծ հաւատ, վրատանութիւն ուներ ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ վրա և սիրով էր նրան իբրև անհիւս, մաքուր, աշխատանքի մարդու և անձուէր մի բարեկամի: Արծրունին իր բացակայութիւնների միջոցին Մարկոսեանին էր յանձնում ժամանակաւոր խմբագրի պարտւոր և նրան էր վստահանում նաև ուրիշ իր գործերի վերաբերութեան իր վաղուցութիւնները:

Եւ իբրև Յովհաննէսը հաղաւորական անձուէրութեամբ էր վերաբերվում Գրի-

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՆԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
22 օգոստոսի
Վիլնևա.— Կայացաւ սիօնիստների կոնգրէսի առաջին գործնական հիստու-նախագահ ընտրվեց Բերլինից եկած Վոլֆգոնը: Մարք Նորգաուի հեռագրի ընթերցումը, որով դատապարտում էր կոնգրէսի ընտրվածները, թէ նա հեռանում է Գրեջիլ գաղափարից, բուռն ազմուկ առաջարկեց Վճուված է պատասխան ուղարկել: Փոյն-նախագահ է ընտրված Օրեխայից եկած Ուսիշկինը:

Հաւագա.— Միջպարլամենտական կոնֆերենցիան ընդունեց բանաձև ծովային նեղուցների ու ջրանցքների մասին, յետաձգելով վերջնական նախագիծ յետագայ հետեւել կոնֆերենցիային: Դանիայի Միւնխը խօսեց չէզը-թութեան մասին, Ժանուարին չէզը պետութեան իրականների և պարտականութիւնների մասին ծովային պատե-րաբի ժամանակ: Կէսօրին ընդունե-լութիւն տեղի ունեցաւ խաղաղութեան պայտաւած:

Բրիզ.— Օրդուներ Պօրոզիլէի և Էնդրիսիւրի փարձակայն թիւրքի ժամանակ սրկից ախոպանի ալ թե-լը: Գործիքը շրջեց: Երկուսն էլ ըն-կան 100 մարքաբութիւնից և մե-նանս:

զոր Արծրունու, հիացած նրա գաղափար... անձնականության... արժանանալի... արժանանալի...

Յուրանանքի բարեգրգռությունը, անձնուր... ռուբինը և հասարակական... զորքերը Արծրունու... Մշակչի» աշխարհ... կեղծով արտաշայտված Արծրունու... կանգնել...

Յ. Տէր-Մարկոսյանի համար Գր. Արծրունի... թէ ուսուցիչ էր, թէ իդէալ, թէ հայր կամ անդամակի կրթարար... Տէր-Մարկոսյանը մինչև իր կենսի վերջը մասնա...

Ինչու՞ վերին աստիճանի համեստ մեղս... և բարի արժեքի գործիչը, Տէր-Մարկոսյանը... հարևան և յանդուգն էր, որ ինչպես վերաբերում էր «Մշակչի» և Արծրունու... և նա մարտավար էր նախանձի և շարժման գործիչն ամեն մի արտաշայտու...

Երբ Արծրունու մահից յետոյ աշողկեց վերականգնել «Մշակչի» և նրա էջերից հնչու... ներքին ազնիւ գաղափարները հեռովի ձայն... չը մեր հասարակութեան մէջ, Յով. Տէր-Մարկոսյանը մի առանձին ցնձուկեան մէջ էա...

Նա որպէս էր, տեսնելով որ չէ մեռել Գր. Արծրունու սնամ գործը, այլ օրէց-օր սու... նա աշխարհի և աշխարհի բարեպետական է, հանու... դիմանալով իր փամփայլ արթուն հասարակական պահպանը, հասարակական խղճի համարձակ պատգամախոսը...

Տէր-Մարկոսյանը նուիրելից «Մշակչի» իր ոյծերի ամբողջ գործունէութեամբ, աշխատելով... ինչ իրեր լրացրել այս ու այն բաժնի կազմ... մեղ և թէ մնալով տաղանդ պէս նրա գըւ... խառն արագորդը, իսկ յետագայում սըրբ... բարեգործիցի մէջը...

Վերջին ուժնամակը ծանր էր Յով. Տէր-Մարկոսյանի համար...

Նրա առողջութիւնը սկսել էր քայքայվել մեր... վանքի հասարակական և կենցաղային վերականգնողական քայմանքները խթանելով... իր իրար կողմէն սպանողական կազմակերպ... վրացրել էին նրան նա սկսել էր տրտիլ և նրա կենսաթիւրքի ընտանրութիւնը սկսեց յոտտանական և կազմամասն ընտանրութիւն ստանալ...

Մինչ, խորագրով բարեկամները, ազատեցին նրան աշխատանքից, հնարաւորութեան տակ որ նա կարողանայ կազմուր... վել և վերականգնել առողջութիւնը:

Նրան տանջում էր այն համարանքը, որ

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՅՐԻԱՆՈՒՊՈՒՍԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պարիզ, 25 օգոստոսի (ն.ա.) Ազրիանուպոլի վերադարձում և թիւրքական բանակի առաջխաղացումը Մարիզայի քայի քայի վրայ տեսնելն են բախման մի նոր տաղանդ, որ այժմ լուրջ մտադրութեան առարկայ է Ներսիսյանի...

Թոյնժող զաշխարհութեան այս բանաբարում որդիակ մի ակտակ է Ներսիսյանի, որի միջամտութիւնը ի՞նչ էր այսօր մի դրական արդիւնք թողնում էր, դա է Արշախայի քաղաքական նոր կազմակերպութիւնն է միայն, որ ինչպէս հետեանք է աւարտիտակական քաղաքական և սոցիալական բարկացութեանց (combinaisons):

«Մշակչի» ընթերցողները արդէն դիմեն թէ ինչ պարագաներ տակ տեղի ունեցան. թիւրքական առաջխաղացումը թողնելով արտաքին գտնարութիւնները վերադարձնելու նպատակը մի աւելի նկատելով թիւրքական ցանկացաւ մի ժողովում» անել և վերադառնալ վերջին Ազրիանուպոլիսը, ում այդ երկիրը մայրաքաղաքը: Այդ նպատակով, նա Չախլաբի բանակին հրահանգեց առաջ ընթանալ և յուլի 19-ին երթապահան պետութեանց ուղիով մի ծանուցագրով աշխատեց ցոյց տալ, որ բոլորք կտանալարութիւնը սխալ մեղմարմութեան է տուլի Կնուս-Միդիա յարանաւանութեան, որ իսկական թիւրք բողբարական սամանագիծը սկսում է Կնուսի և հիսնելով Մարիզայի հոսանքներն արձանագծում է ղեկի հիստի, Ազրիանուպոլիսը թողնելով թիւրքային, որ միայն այդ սամանագիծը կարող է ազդեալագիտական արժեք ունենալ ու աղանով 4. Չօյսի և Գորգանի վաղադանութեանը:

Թողարկւն գուրկ լինելով դիմադրութեան ամեն հնարաւորութիւնից, թիւրքական բանակը վայելու է մի գրոսնք կատարելով հասաւ մինչև Ազրիանուպոլիս և այր

նա անկարող էր աշխատել: Նա սիրում էր աշխատանքը և սովոր էր աշխատանքի, ուստի աշխատանքից հեռու մնալը նրան ճնշում էր ուժգին կերպով:

Երբեմնապէս նա գալիս էր խորհրդարան և սկսում դարձնել առաջնայ պէս գրել. թարգմանիկ, բայց մի քանի օրից յետոյ ոյծերը նրան դաւանանում էին և նա այլևս անկարող էր նախկին կերպով աշխատել: Նա ստուգում էր յոյսերով, թէ նորից յետ կը գալիս իր ոյծերը:

Ինչ որ կորցրել էր, սովորաբար անուշ էր դարձնել: Մարդ հիւանդութիւնները բուն էին գրել նրա կազմուածքի մէջ և նրան հարում ու քայքայում էին:

Եւ մինչ այսօր տիրութեամբ արձանագրում ենք մեր թանգավին կորուստը: Ա. Բալանթար

ՅՈՎԶԱՆՆԵՄ ՏԵՐ-ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

«Մշակչի» կրից մի կորուստ էս: Եանր և անխորհրդանի կորուստ:

«Մշակչի» հիմնադրը Գրիգոր Արծրունու հետեց արին Երբ Գրիգոր Արծրունու հետեց արին Մարիզմ Միգիւր Ազմայանը, սրան հետեց պոթօֆօսօր Անդրեաս Արծրունին և այսօր սրանց հետեց զնաց Յովհաննէս Մարկոսյանը—Գրիգոր Արծրունու սիրելին, աշակեցը և աւանդաբար «Մշակչի» լատեպոյն աւանդութիւնների պահպանը:

Մտնելով «Մշակչի» խորագրութեան մէջ դու պատանի, հարկ 15 տարեկան, նա շուտով դարձաւ Գր. Արծրունու հետեց արին Մարիզմ Միգիւր Ազմայանը, սրան հետեց պոթօֆօսօր Անդրեաս Արծրունին և այսօր սրանց հետեց զնաց Յովհաննէս Մարկոսյանը—Գրիգոր Արծրունու սիրելին, աշակեցը և աւանդաբար «Մշակչի» լատեպոյն աւանդութիւնների պահպանը:

Մտնելով «Մշակչի» խորագրութեան մէջ դու պատանի, հարկ 15 տարեկան, նա շուտով դարձաւ Գր. Արծրունու հետեց արին Մարիզմ Միգիւր Ազմայանը, սրան հետեց պոթօֆօսօր Անդրեաս Արծրունին և այսօր սրանց հետեց զնաց Յովհաննէս Մարկոսյանը—Գրիգոր Արծրունու սիրելին, աշակեցը և աւանդաբար «Մշակչի» լատեպոյն աւանդութիւնների պահպանը:

Եւ «Մշակչի» խորագրութեան մէջ Գր. Արծրունու մահից յետոյ քոլոր նոր մտտը ոյծերը աշխատակիցները, կըր այս և այն ազգային կամ հասարակական հարցի վերաբերմամբ կամ մնում էին իրանում, թէ ինչ կարող էր լինել Գր. Արծրունու կարծիքը կամ ինչպէս կը վարվէր նա, դեմում էին Յովհաննէս Մարկոսյանի և դիկազմարում նրա ցուցմանը:

Նա իր ուսումը ստացել էր Երկրաւան դպրոցում, որ այն ժամանակ չէր կարող, և հարկէ, դիտութեան մի մեծ պաշար տալ իր անհրին, բայց Գր. Արծրունու դիկազմութեան ներքոյ նա ինքնապատկերակէր, գրքերի ընթերցանութեամբ ոչ միայն հիւնովին ուղղորդեց ուսուցիչները, Ֆրանսիացիները, այլ և ծանօթացաւ ուսուսական և եւրօպական լատեպոյն դրական արտադրութիւնները հետ և դարձաւ մի մշակու միտք, կարող վերաբերուող զբաղման, զբարեգործական, փիլիսոփայական հարցերի և նոր գաղափարների մասին նա անկող կերպով հետեւում էր դրականութեան, սոր անցում է նրա իսկ այն գիծը, որ յուլի 19-ի ծանուցագրով, թիւրք կատարութեանը որպէս վերջական մի սանձանագիծ էր ընդունել:

Առաջին անգամ չէ, և հարկէ, որ Թիւրքիան այդքան բացառապէ կերպով ստանկոխում և եւրօպայի որոշումները Արքեպիսոպի խորի տարագրութիւնները նրանք ման բազմաթիւ փաստեր են արձանագրում, որպէս ինչպէս պէրնաթոս փաստեր են թիւրք պետական այն մտադրութեան, թէ անկախ ձգտումներով ստորյով եւրօպան անկողում է հետաքրքրան ոյծ գործ գնելու և ընել կիրակի տալու իր որոշումները:

Հետեւյ խոսակցութիւնը, որ պ. Լնոսր մանց յիշատակում է «Les derniers événements de Syrie» իր աշխատութեան մէջ, չպիտանց յատկանշական ու հետաքրքրական վկայութիւն է անթող միայն մասայ նուրթեան Խոսակցութիւնը տեսլի է ունենում թիւրքական մի պաշտօնեացի և մի գրիգորի մէջ, երբ եւրօպայի կրթանիկ ջարդերի դէմ էր զօրութեանը արտաշայտուում համար: Թէ յարթ էր ուղարկել իր զրահատերը:

Դրիգոր—Քաղաքի առջև գտնուող այս նաւերը չն կարող մեզ հարուածել, կի՛նք մենք շարունակները կտորտածը:

Թիւրքը.—Մի վախենալը ընտ. դրանք բոլորը խրոտակներ են, որ երկուսներին միայն կը սարսափեցնեն. իսկ մեզ ոչ մի ջնաւ չեն կարող հասցնել:

Դրիգոր.— Ինչպէս: Թիւրքը.—Այո, որպէսզի գրանցից մէկը թղանքով արձակէ, հարկաւոր է, որ 5 մարդ համաձայնելն իրար հետ. իսկ այդ 5 մարդը չեն կարող կրելեցէ համաձայնելը:

Երկուստեղ թիւրքերի կատարութեանն էլ առաջնորդում է այժմ մեկնայն հասակացործութեան և հաւատացած է, որ հակամարտ շանքով բաժանուած եւրօպան ոչ մի բանի միջոցի չէ կարող դիմել, հետեւաբար, ստիպում պիտի հոտակեղայն:

Բացի դրանից, երկուստեղ թիւրքերի կատարութիւնը ուրիշ աւելի զօրաւոր պատճառ ունէր Ազրիանուպոլիսը վերադառնալու:

կարգում էր ուսն ամսակիրները, կարգում էր ամեն մի նոր զեպ, որ Ֆրանսիական կամ ուսական գրականութեան մէջ աղբուկ էր հանում, և տարի էր տեղեկութիւն այդ մասին «Մշակչի» ընթերցողներին Այդպիսի մտաւոր և գրական պատրաստութեամբ, ընդունված Յիֆիլիս լատեպոյն ընտանիքներին մէջ, կարող էր ստեղծել իր համար կարիքը, ստեղծել նիւթական սպանդութիւն, բայց նա չէր կամենում բաժանվել Գր. Արծրունուց և «Մշակչի» շահարկութեան բացակայութեանը նրա բնատրութեան տիրապետող գիծն էր. գաղափարն էր, որ կայուն էր նրան սերտ շարկաղով «Մշակչի» հետ: Եւ որովհետեւ ինքը գուրկ էր բողբոլին նիւթական միջոցները, և «Մշակչի» ստացած չնէին ստեղծել (ամսական 25—40 բ.) չէր կարող ապահովել նրա սպրտումը, ուստի նա ուսուցչութեան պաշտօն ստանձնեց:

Մի անգամ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

Սի անգամ կըր Գր. Արծրունին կամեցաւ փոքր ինչ հանգստանալ և գնաց արտասանման կարգելով Յ. Մարկոսյանին փամանակաւոր-խմբարկի, նա այնպէս վարեց գործը, որ Գր. Արծրունին հրապարակութեան ստաց. «Բուրք էր գոյլն, որ «Մշակչի» ստանց Գր. Արծրունու էլ կարող է այնպէս հրատարակվել, որ ընթերցողները չեն տեսնան նրա բացակայութիւնը:

տասարդ հասակում (56 տարեկան), երբ դու կարող էր գործել, աշխատել:

Մի անգամ և թուա «Մշակչի» կրկնակարգից, մի պայծառ և լուսաւոր ստաց:

Եւ նա գնաց հանգչելու իր Թեմ ուսուցչի, իր սիրեցեալ բարեկամի Գր. Արծրունու կողքին, թողնելով անմխիթար մեղ նրա ընկերներին և աշխատակիցներին:

Անխորհրդանիկ է նրա կրուստը և այն պատճառով, որ նա գրել չառաւ, հակառակ մեր յանձնարար խնդրանաց, իր յիշողութիւնները, տեղեկութիւնները Գր. Արծրունու, Անդրեաս Արծրունու, Բաֆֆիլի և ուրիշ մեր մի քանի նշանաւոր գրական գործիչների մասին, որոնց կենսագրին շատ մօտ կերպով ծանօթ էր:

Յովհաննէս Մարկոսյանի պէս համեստ, անշահախնդիր և միեկնայն փամանակ արդիւնաւետ գործիչներ և աշխատանքները այժմ խիստ հարգուող կերպով պէտք է համարել մեր այս նիւթապարտական փամանակներում, երբ իդէալական կենսութիւնը՝ ծաղրելի է համարում:

Սրմեանը լինի այդ մշակի՞ Յովհաննէսի յիշատակը: Հ. Առաքելեան «ՄՇԱԿԻ» ԱՇԽԱՍԱԿԻԾԸ

Կանգնած ենք թարմ շրթի մտաջ. «Մշակչի» ընտանքը գրկելից իր երկարատև արշախաղացից, իր համեստ, ազնիւ և գաղափարական զինակցից:

Իսկ նայ մամուլը, նայ ժողովախաղախան կրկնող իր վեպերին, որ գրելով ամբողջ 40 տարեկ աշխատակիցները, իր համեստ, ազնիւ և գաղափարական զինակցից:

Իսկ նայ մամուլը, նայ ժողովախաղախան կրկնող իր վեպերին, որ գրելով ամբողջ 40 տարեկ աշխատակիցները, իր համեստ, ազնիւ և գաղափարական զինակցից:

Սուտ քառատուն տարի անընդհատ նայ օրագրութեան զրկանքներով ու անկանգնելով լինանաւորութեան խաղը կրկնուց յետոյ, հիւսնված, ուսուսպառ կրկնուց իր մահախանգուն:

Սուտ քառատուն տարի անընդհատ նայ օրագրութեան զրկանքներով ու անկանգնելով լինանաւորութեան խաղը կրկնուց յետոյ, հիւսնված, ուսուսպառ կրկնուց իր մահախանգուն:

</

